

Kanzeon este Kannon sau Avalokita. Cauza și efectul reprezintă *karma*. *Dharma* este marea roată a Legii Universale, pusă în mișcare de Buddha Sakyamuni, iar *sangha* este comunitatea adeptilor lui Buddha, trecuți și actuali. „Eternă, Veselă, Altruistă, Pură“ sunt calitățile nirvanei, în care starea de Vis, „cei Mulți“ din *samsara*, este preschimbată în Trezire, în „unul“.¹ Nen reprezintă conștientizarea momentului prezent, atenția față de prezent, cu o conștiință vibrantă, ca și cum acest moment prezent ar fi ultimul moment al cuiva. Minte este Mentea Universală, din care fac parte mințile individuale, ce seamănă cu valurile: valurile nu provin din apă, ele *sunt* apă, în forme efemere, care nu sunt totuna cu întregul și totuși nici diferite de el.

În noiembrie 1971 am participat la un weekend de meditație în Zendo-ul din New York. O zi întreagă de meditație în poziția lotusului poate fi solicitantă și D, care de două luni suferea de niște dureri misterioase, a decis să se limiteze la ședințele de meditație de duminică. Sâmbătă seara, când m-am întors acolo unde ne cazaserăm, ea mi-a deschis ușa. Zâmbea și arăta nespuse de frumoasă într-o rochie nouă, maronie. Dar, poate fiindcă stătusem în meditație încă dinainte să se crape de ziuă și mintea îmi era limpede, am văzut imediat că era pe moarte și certitudinea acestei previziuni a fost atât de șocantă, încât a trebuit să pretind că am o urgență și să mă năpustesc cu mojiție în baie ca să mă calmez, astfel încât să-i pot vorbi.

Duminică, înainte de ivirea zorilor, în timpul slujbei de dimineață, D s-a nimerit să stea chiar vizavi de mine, în cele două șiruri lungi de chipuri ale lui Buddha aflate față în față – o

1. Vezi D.T. Suzuki, *Mysticism: Christian and Buddhist* (Harper & Brothers, New York, 1957).

întâmplare puțin probabilă, pe care acum nu o mai consider o simplă coincidență. Tulburat de ceea ce percepușem în seara anterioară, de milă și de îngrijorarea că ziua aceea ar putea s-o copleșească, am recitat sutra Kannon cu o asemenea fervoare, încât m-am „pierdut“ pe mine însumi, am uitat de sinele meu – un țel al acestei sutre, care se psalmodiază în japoneză, la nesfârșit, cu tot mai multă intensitate. La final *sangha* scoate un strigăt foarte puternic, care corespunde lui OM! și e urmat imediat de o tăcere bruscă, ca și cum universul ar fi încetat să asculte. Și în dimineața aceea, în semiîntuneric – lumânarea din altar era singura lumină din încăperea lungă –, în liniștea mormântală, asemănătoare liniștii din acești munți înzăpeziți, tăcerea s-a intensificat prin respirația mea, devenind o Prezență a imensei bunăvoințe din care *făceam parte și eu*. În jurnalul meu din ziua aceea, căutând zadarnic cuvinte pentru ceea ce se întâmplase, am numit-o „Zâmbetul“. Zâmbetul părea să crească din mine, umplând tot spațiul de deasupra și din spate, ca o umbră uriașă a propriei mele forme Buddha, care acum era minusculă și lipsită de greutate, purtată prin aer pe palma înălțată a acestei Ființe-Buddha, a acestei amplificări eterne a ființei mele. Căci *eu* eram cel care zâmbea. Zâmbetul eram eu. Nu respiram, nu mai trebuia să privesc, căci era Pretutindeni. În uimirea mea nu exista nici spaimă: mă simțeam „bine“, ca un „copil cuminte“, și în absolută siguranță. Rănilor, marginile aspre, spațiile goale, toate dispăruseră, totul se vindecase. Inima mea se afla în centrul întregii Creații. Pe urmă mi-am golit plămâni și m-am lăsat să mă cufund cu delectare în această Prezență, în această *apartenență* tihnită și atât de copleșitoare, încât din ochi mi s-au revărsat lacrimi de ușurare atât de copleșitoare, încât chiar și acum, când mă chinui să găsesc un termen mai bun decât „Zâmbet“ sau „Prezență“, amintirea mă afectează în

timp ce scriu. Pentru prima dată din anii copilăriei uitate, nu mai eram singur: nu mai exista un „eu“ separat.

Ființa-Buddha se dizolva deja și am încercat să-mi transmit recunoștința, să O informez despre D, însă după o clipă am renunțat, conștientizând fericit că *nu era nevoie de nimic*, că nu lipsea nimic, că totul era cunoscut dinainte, dintotdeauna și pentru totdeauna, că moartea lui D, da, chiar și asta, era ceea ce trebuia să fie. După două săptămâni, când i-am descris lui Eido *roshi* cele întâmplate, m-am uluit pe mine însumi (deși nu și pe *roshi*, care doar a înclinat aprobator din cap și a făcut o mică plecăciune) izbucnind spontan în râs și lacrimi, lacrimi ce-mi curgeau ușoare și libere precum ploaia în lumina soarelui.

În învățătura zen adevărurile *se intuiesc*, chiar și acelea care abia dacă sunt înțelese, iar acum intuiția devenise cunoaștere, nu ca urmare a vreunui merit, ci, pare-se, prin intermediul stării de grație. Starea de grație care a început în acea dimineață în Zendo a stăruit în tot cursul iernii când a murit D – un calm lăuntric ce mă făcea pur și simplu să știu cum și unde să acționez, fără să risipesc energie din cauza nehotărârii sau a regretelor, și, aparent, această siguranță nu a provocat nici o jignire, poate din cauză că nu implica deloc egoul, că insul care acționa astfel nu eram „eu“. Când i-am spus lui *roshi* că am simți o astfel de disponibilitate și forță, ba chiar un fel de exaltare nebunească, el mi-a zis calm: „Ai reușit să transcenzi“. Cred că a vrut să spună că „ai reușit să-ți transcenzi egoul“ și, odată cu el, durerea, spaima și remușcarea. Parcă trezit dintr-un vis urât din trecut, m-am pomenit iertat nu doar de D, ci și de mine însumi, iar această iertare încă mi se pare cea mai mare binecuvântare din viața mea.

În acele ultime luni iubirea părea să fi fost mereu prezentă, strălucind printre valurile agitate, asemenea reflecției lunii din

învățăturile zen, și iubirea a transformat chipul nemilos și îngrozitor pe care cancerul îl conferă morții. Într-o zi, știind că era pe moarte, D a constatat: „Așa-i că-i ciudat? Asta e una dintre cele mai fericite zile din toată viața mea“. Iar în altă zi m-a întrebat timid ce s-ar întâmpla dacă ar suferi o însănătoșire miraculoasă – încă ne-am mai iubi unul pe altul și am rămâne împreună sau vechile probleme ar apărea din nou ca să strice lucrurile, la fel ca înainte? Nu știam – și i-am și zis-o. Încercaserăm să fim sinceri unul cu altul și, oricum, D nu s-ar fi lăsat prostită. Am ridicat trist din umeri, ea a făcut o grimasă, apoi am râs la unison. Am înțeles cu adevărat amândoi, cel puțin în clipa aceea, că nu conta, nu pentru că ea avea să moară, ci pentru că tot adevărul care conta era aici și acum.

După moartea lui D m-am întrebat dacă nu cumva voi fi copleșit de spectrul remușcării. Nu a fost așa. În partea cea mai cenușie din toate lunile pustii ce au urmat, inima mea a fost calmă și limpede, de parcă toată acea karma rea a trecutului se risipise în zorii acelei zile din noiembrie.

Mă copleșea gratitudinea față de Prezența care m-a pregătit pentru moartea lui D, grație foarte diferită de recunoștința prietenească pe care o simțeam față de Eido *roshi* și față de D, față de familia mea înțelegătoare, față de prieteni și copii. Nu că m-aș fi simțit recunoscător față de mine însumi, totuși chestiunea părea de neocolit: unde putea sălășlui acel imens Zâmbet dacă nu în propria mea ființă? Când incantasem cu atâta disperare sutra Kannon, îl invocasem pe Avalokita, dar nu acordasem nici o atenție cuvintelor, ci doar lui D, care stătea în șirul de chipuri ale lui Buddha de vizavi. Prin urmare, era greu să îl identific pe Avalokita cu acea Prezență, asta dacă nu cumva El era și D, dar și eu însumi – pe scurt, ceea ce voia să spună Meister Eckhardt: „Ochiul cu care îl văd pe Dumnezeu

este Ochiul cu care Dumnezeu mă vede pe mine“. Sau Iisus Hristos: „Iar Eu și Tatăl suntem Unul“¹. De bună seamă, acei mistici creștini vorbeau despre Domnul Care Se Vede În Interior.

În anul acela eram proaspăt învățăcel în gândirea zen, unul care nu se aștepta la nimic, și a mai trecut aproape un an înainte ca spusele unui învățăcel mai vechi să mă facă să înțeleg ce se întâmplase. M-am dus la Eido *roshi*, care mi-a confirmat-o. Însă un *kensho* sau un *satori* nu este măsura iluminării, de vreme ce înțelegerea „Adevăratei Naturi a unei persoane“ poate varia mult ca profunzime și permanență: unele ar putea să-ți schimbe radical existența, în vreme ce altele sunt simple imagini fugare și ademenitoare, care „vor dispărea în mod cert precum o ceață ușoară“². Să treci cu degetul prin zid nu e de ajuns – tot zidul trebuie dărâmat violent! Experiența mea fusese una prematură și, lună după lună, o putere s-a scurs și a pierit. Asta m-a întristat, deși am înțeles că abia începusem să înaintez pe cale, că, fără criza lui D, care pătrunsesse prin patruzeci de ani de straturi peste straturi, poate că n-aș fi trăit nicicând o astfel de experiență, că marea iluminare se naște doar dintr-un *samadhi* profund. În acea perioadă a venit invitația de a participa la o expediție în Himalaia.

Vântul aduce nori pufoși și grăbiți dinspre sudul ce aruncă umbre pe zăpadă. Undeva, aproape, un codroș de pădure vine să caute hrană printre licheni, urmat curând de un stol de cinteze roz și grăsuțe. Nu mă mișc deloc, dar ele își iau toate zborul,

-
1. Sfântul Francisc de Sales a numit experiența mistică trăirea imediată a iubirii de Dumnezeu.
 2. *Maha Ati*, citat de Chögyam Trungpa în *Mudra* (Shambhala, Boulder, 1972).

cu un fâlfâit de aripi ușor, ca o adiere gri, și mă întorc încet, ca să văd ce le-ar fi putut speria. Pe o stâncă, la nici zece metri de mine, stă un uliu păsărar, cu silueta profilată pe munte, și se ghemuiește în timp ce soarele coboară la orizont, cu penele de la ceafă ridicându-i-se în vânt, înainte de a se avânta după o pradă nevăzută peste marginea ravenei. Apoi vine mărețul zăgan, cu cap auriu, guler negru și aripile întinse ca o pală de elice de aproape trei metri, ce planează din nord și intră în umbrele dintre stânci. Acolo unde cotește râul, într-un ungher din pereți, soarele întârziat strălucește pe o pajiște verde, ca și cum în acea ravenă impenetrabilă, atât de departe în vale, s-ar afla o lume dispărută. Măreața pasăre dă ocol peretelui, cu lumina reflectându-i-se în penaj. Apoi dispare, dispare și soarele, pajiștea dispare și ea și, odată cu umbra nopții, se lasă frigul.

Totuși eu mai stau puțin, ca să văd cum se înalță lumina spre creste. În bolovanul de care îmi reazem spatele se simte un tremur, unul atât de slab, încât altă dată poate că ar fi trecut neobservat. Tremurul se simte din nou: pământul mă înghiontește. Și tot nu văd.